Yhdenvertaisuus yliopistojen kirjastopalveluissa

Kuvittaja: Väinö Heinonen

Kynnys ry
Veera Florica Rajala, toiminnanjohtaja

Kynnys ry - vammaisten ihmisoikeuksien puolesta

Mikä Kynnys ry on?

- Vuonna 1973 perustettu vammaisten ihmisoikeusjärjestö
- Edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa, osallisuutta ja itsenäistä elämää
- Tarjoaa muun muassa neuvontaa, koulutusta ja vertaistukea

Miten se perustettiin?

- Vammaiset opiskelijat perustivat järjestön parantaakseen vammaisten koulutusmahdollisuuksia.
- Kalle Könkkölä edisti järjestön syntyä kirjoittamalla tarpeesta perustaa vammaisten opiskelijajärjestö
- Toiminta laajeni koulutuksesta kaikkien vammaisten ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen tasa-arvon edistämiseen

Miksi yhdenvertaiset on tärkeää huomoida yliopistokirjastopalveluissa?

Perustuslaki 6 § - Yhdenvertaisuus

- Kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä
- Ketään ei saa syrjiä esimerkiksi vammaisuuden, iän tai kielen perusteella
- Kirjastopalvelujen tulee mahdollistaa kaikille tasavertaiset osallistumisen ja tiedonsaannin mahdollisuudet

Yhdenvertaisuuslaki

- Lain tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää
- Kirjaston tulee arvioida ja edistää yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan

- Vammaisia on työikäisistä suomalaisista 7 % (THL)

YK vammaissopimus

Oikeus korkeakouluopiskeluun ja oikeuskirjallisuuteen

- Oikeus korkeakouluopiskeluun artikla 24
- Kaikilla on oikeus yhdenvertaiseen koulutukseen ilman syrjintää
- Vammaisilla henkilöillä on oikeus korkeakoulutukseen yhdenvertaisesti muiden kanssa
- Opiskelussa on tehtävä tarpeelliset kohtuulliset mukautukset yksilöllisten tarpeiden mukaan

- Oikeus tietoon ja oikeuskirjallisuuden saavutettavuuteen artikla 21
- Vammaisilla henkilöillä on oikeus saada ja välittää tietoa yhdenvertaisesti muiden kanssa
- Tieto ja kirjallisuus tulee tarjota saavutettavissa muodoissa, kuten ruudunlukijalla luettavana tekstinä tai pistekirjoituksena
- Viestintä- ja tietopalveluiden tulee olla mahdollisimman saavutettavia kaikille

Yliopistokirjastojen tehtävä

Tutkimuksen ja opetuksen tukeminen

- Yliopistokirjastot tarjoavat opiskelijoille, opettajille ja tutkijoille tieteellistä kirjallisuutta, tutkimusartikkeleita, tietokantoja ja muita luotettavia tiedonlähteitä

Tiedonhankinnan ja oppimisen edistäminen

- Kirjastot opastavat tiedonhaussa, lähdekritiikissä ja tiedonhallinnassa sekä tarjoavat tiloja itsenäiseen opiskeluun ja ryhmätyöhön

Tieteellisen tiedon säilyttäminen ja avoimuus

- Kirjastot säilyttävät tieteellisiä julkaisuja, edistävät avointa tiedettä ja auttavat tutkimustulosten julkaisemisessa ja saatavuudessa

Lähde: Helsingin yliopiston verkkosivut

Termit selkeäksi

- Saavutettavuus tarkoittaa digitaalisten palveluiden, tiedon, viestinnän ja palveluiden suunnittelua siten, että mahdollisimman moni ihminen voi käyttää niitä ja ymmärtää niiden sisältöä riippumatta toimintakyvystään tai yksilöllisistä tarpeistaan.

- Esteettömyys tarkoittaa rakennetun ympäristön, kuten rakennusten, kulkuväylien ja ulkoalueiden, suunnittelua ja toteutusta siten, että ne ovat turvallisia ja helppokäyttöisiä kaikille ihmisille, myös henkilöille, joilla on liikunta- tai toimintarajoitteita.

Saavutettavuus

- Mitä tarkoittaa saavutettavuus
  - Tosiallisesti lukea kirjaa
    - Suurennuksella
    - Pistekirjoituksella
    - Audion välityksellä

Kuvittaja: Väinö Heinonen

Saavutettavuus

- Kirjallisuus
  - Tietojärjestelmien kautta
    - E-kirjat (online)
    - PDF-dokumentit
  - Saavutettavuuskirjasto (Celia)
    - E-kirja
    - Äänikirja
    - Pistekirjoitus (kirja)

Kuvittaja: Väinö Heinonen

Saavutettavan e-kirjan määritelmä

- **Yhteensopivuus apuvälineiden kanssa:** E-kirjojen ja niiden lukuohjelmien/laitteiden on toimittava saumattomasti esimerkiksi ruudunlukuohjelmien (screen reader) ja tekstistä puheeksi (text-to-speech) -toimintojen kanssa.
- **Mukautettavuus:** Lukijan pitää pystyä muokkaamaan tekstin kokoa, rivivälejä, kirjasintyyppiä sekä taustavärejä ja kontrastia omiin tarpeisiinsa sopivaksi ilman, että sivun asettelu menee rikki.
- **Rakenne ja navigointi:** Kirjoissa on käytettävä selkeää semantista rakennetta (kuten otsikkotasoja ja toimivaa sisällysluetteloa), jotta tekstissä liikkuminen on helppoa.
- **Vaihtoehtoiset tekstit (alt-tekstit):** Kuville, kaavioille ja muulle ei-tekstipohjaiselle sisällölle on oltava kuvaukset, jotka apuvälineet pystyvät välittämään lukijalle.
- **Metatiedot:** E-kirjan saavutettavuusominaisuuksista on ilmoitettava selkeästi sen metatiedoissa, jotta käyttäjä voi löytää sopivan kirjan ennen hankintaa.
- **Käyttöoikeuksien hallinta (DRM):** Mahdolliset kopiointisuojaukset eivät saa estää apuvälineiden käyttöä tai tekstin lukemista ääneen.

E-kirjojen saavutettavuus

- Kuluttajille suunnatut e-kirjat on lähtökohtaisesti täytettävä saavutettavuusvaatimukset.
- Opiskelu- ja työkäyttöön tarkoitetut julkaisut vaatimusten soveltuminen riippuu julkaisusta ja palvelusta.
- **Suurten kustantamoiden on noudatettava s**aavutettavuusvaatimuksia koskevat kuluttajille suunnattuja e-kirjoja.
- **Pieniä kustantamoja** (mikroyrityksiä) koskee poikkeus, joten ne ovat vapautettuja e-kirjojen saavutettavuusvaatimuksista.

Saavutettava kirjallisuus tutkijoille ja opetushenkilöstölle

Kaikille sopiva suunnittelu

- Nykyinen sääntely ei riittävästi turvaa mahdollisuutta saada työssä tarvittavaa kirjallisuutta saavutettavassa muodossa.

Kohtuulliset mukautukset (yksilölliset ratkaisut)

- Saavutettava kirjallisuus voidaan mahdollisesti järjestää yksilöllisenä kohtuullisena mukautuksena, jolloin vastuu on työnantajalla.

Esteettömyys

- Fyysiset tilat
  - Liikkuminen (rampit ja niiden merkintä, hissit ja niiden napit, tolppa merkkinä, liuskat,)
  - Opiskelu (akustiikka, valaistus, häikäisy, esteettömien paikkojen löytäminen)
  - Kirjojen löytäminen/lainaaminen
  - Ryhmätiloihin pääsy ja hyödyntämien

Kuvittaja: Väinö Heinonen

Kohtaaminen/asenteet

- Avun pyytäminen
- Yhdessä ratkaisujen löytäminen
- Yhdenvertaisuussuunnittelu

Kysymyksiä?

Kuvittaja: Väinö Heinonen